

วารสารวิชาการ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

นิทานชาดกสอนคติธรรมสำหรับเด็ก :
การสร้างสรรคและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน
Jataka Tales for Teaching Children Morals :
Creation and Functions in Today's Thai Society

พลกฤษณ์ วสีวิวัฒน์

ศศ.ม.(ภาษาไทย), อาจารย์

สาขาวิชาภาษาไทยเพื่ออาชีพ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Journal of Humanities and Social Sciences

A b s t r a c t

This article aims to study the creation of Jataka tales for teaching children morals by comparing them to AtthakhathaJataka and study functions of its in today's Thai society by using elements of tales and functionalism of folklore as a framework of the study. The study found that Jataka tales for teaching children morals were created by adapting AtthakhathaJataka into interesting tales as well as cutting, changing, and adding elements in order to make children understand the ideas easily. In addition, these methods resulted in the change of writing style, plot, themes, characters, setting, presentation methods, and language use. However, the essence of Jataka tales, stories of Bodhisattva and teachings of Buddha, still remains. As for the functions of Jataka tales for teaching children morals, they served as 1) resources for educating and teaching children morals, 2) media for teaching ethics in family, and 3) materials for practicing Thai reading skills. These showed the existence and change of Jataka in today's Thai society.

Keywords :

Jataka tales teach children morale,
tales for children, creation, functions

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างสรรค์นิทานชาดกสอนคตินธรรมสำหรับเด็กด้วยวิธีการเปรียบเทียบกับต้นเรื่องในอรรถกถาชาดกและศึกษาบทบาทของนิทานชาดกสอนคตินธรรมสำหรับเด็กในสังคมไทยปัจจุบัน โดยนำแนวคิดเรื่ององค์ประกอบของนิทานและทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชนมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า การสร้างสรรค์นิทานชาดกสอนคตินธรรมสำหรับเด็กเป็นไปในลักษณะการนำอรรถกถาชาดกมาปรับเปลี่ยนให้เป็นนิทานที่น่าสนใจและสามารถสื่อสารให้เด็กเข้าใจได้ง่าย ด้วยการตัด ปรับ และเพิ่มเติมในส่วนองค์ประกอบ ทำให้รูปแบบการเขียน โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร จาก กลวิธี การนำเสนอ และการใช้ภาษา เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่สาระสำคัญของความเป็นชาดกคือเรื่องราวของพระโพธิสัตว์และคำสอนของพระพุทธองค์ยังคงอยู่ ด้านบทบาทของนิทานชาดกสอนคตินธรรมสำหรับเด็ก ได้แก่ การให้ความรู้และสอนคตินธรรมแก่เด็ก การเป็นสื่อสอนคุณธรรมในครอบครัว และการเป็นนิทานฝึกอ่านภาษาไทย สิ่งเหล่านี้แสดงถึงการดำรงอยู่และความเปลี่ยนแปลงของชาดกในสังคมไทยปัจจุบัน

คำสำคัญ :

นิทานชาดกสอนคตินธรรม นิทานสำหรับเด็ก
การสร้างสรรค์ บทบาท

บทนำ

หนังสือนิทานชาดกสำหรับเด็กเป็นการนำชาดกอันเป็นเรื่องราวในคัมภีร์พุทธศาสนามาปรับเปลี่ยนให้เป็นนิทานที่สนุกสนานและสอดแทรกคำสอนไว้ในเนื้อหา พร้อมมีภาพประกอบสีสันสดใสสวยงาม หนังสือนิทานประเภทนี้มีการจัดพิมพ์ออกมาจำหน่ายอย่างแพร่หลาย ขณะที่พ่อแม่ผู้ปกครองก็นิยมซื้อหามาให้บุตรหลานอ่านหรืออ่านให้บุตรหลานฟังด้วยคาดหวังว่าเด็กจะได้นำคำสอนจากนิทานไปปฏิบัติเพื่อที่จะได้เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่และเป็นคนดีของสังคม หนังสือนิทานชาดกสำหรับเด็กจึงเป็นนิทานประเภทหนึ่งที่มีวิธีการสร้างสรรค์และมีบทบาทที่น่าสนใจในสังคมไทยปัจจุบัน

วรรณิ ศิริสุนทร (2539 : 13-19) แบ่งนิทานสำหรับเด็กออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ นิทานพื้นบ้าน (Folk Tales) นิทานสอนคตินธรรม (Fables) นิทานปกรณัม (Myth) มหากาพย์และนิทานวีรบุรุษ (Epic and Hero Tales) และหนังสือภาพที่เป็นเรื่องอ่านเล่นสมัยใหม่สำหรับเด็กที่มีตัวเอกเป็นสัตว์ (Animal Stories) หากนำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการพิจารณาจะสามารถจัดกลุ่มนิทานชาดกสำหรับเด็กอยู่ในประเภทนิทานสอนคตินธรรม เพราะมีลักษณะเป็นนิทานขนาดสั้น ตัวละครมีทั้งคนและสัตว์ มีแก่นเรื่องเดียว โครงเรื่องอย่างง่าย และให้คติสอนใจเป็นข้อสรุปชัดเจน เรียกนิทานกลุ่มนี้อย่างเฉพาะได้ว่า “นิทานชาดกสอนคุณธรรมสำหรับเด็ก”

กล่าวถึงคำว่า ชาดก ศัพท์เดิมเป็นภาษาบาลี มาจากธาตุ ขนฺ ในความเกิด ประกอบ ต บัณฑิตในกิริยาากิต แปลง ขนฺ เป็น ขา สำเร็จรูปเป็น ชาดก แปลว่า เกิดแล้ว ลง ก สกรรด เพื่อให้เป็นคำวิเศษณ์ จึงเป็นรูป ชาดก แปลว่า เรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว (ทรัพย์ ประกอบสุข, 2527 : 11)

ในทางพุทธศาสนา ชาตกเป็นหนึ่งในเก้าคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า นวัคสัตตฤคชาสน์ และยังเป็นหนึ่งในสิบห้าคัมภีร์ของขุททกนิกายในพระไตรปิฎก ขณะที่ในความรับรู้ทั่วไป ชาตก หมายถึง เรื่องราวของพระโพธิสัตว์ในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า จำนวน 547 เรื่อง

เรื่องแหล่งกำเนิดของของชาตก ที่ ดับบลิว ริส เดวิด (T.W. Rhys David) เสนอไว้ว่า คัมภีร์ชาตกที่เป็นคาถาล้วนน่าจะแต่งขึ้นในอินเดียตอนเหนือก่อนสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช และได้สืบทอดต่อกันมาด้วยมุขปาฐะจากนั้นแพร่กระจายจากทางเหนือลงสู่ทางใต้ ต่อมามีการแต่งเติมเรื่องขยายจากข้อความในคาถาซึ่งมักเป็นบทสนทนาของตัวละครเอกในเรื่อง แล้วเล่าสืบทอดกันมา (สายวรุณ น้อยนิมิตร, 2542 : 18) สอดคล้องกับสุภาพรรณ ณ บางช้าง (2526 : 120-121) กล่าวว่า คัมภีร์ชาตกเป็นเหมือนที่ประมวลนิทานจึงมีคนสนใจมากเพราะคติธรรมที่สอนในคัมภีร์สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้และเรื่องในคัมภีร์ยังเป็นที่ประมวลชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวอินเดียในยุคนั้นไว้มาก ต่อมาในสมัยอรรถกถา พระพุทธโฆสะได้เพิ่มเติมเนื้อเรื่องของชาตกให้สมบูรณ์ โดยเฉพาะเรื่องที่มีแต่คำถามสั้น ๆ ไม่สามารถเข้าใจความเป็นมาของคติธรรมในคาถาได้ก็จะเล่าอย่างละเอียดเรียกเรื่องที่แต่งเพิ่มเติมว่า อรรถกถาชาตก

สังคมไทยรับชาตกมาพร้อมกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ตั้งแต่สมัยสุโขทัย ชาตกมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมไทยเป็นอย่างมาก หลายเรื่องที่แปลหรือนำโครงเรื่องมาจากชาตก เช่น มหาชาติ คำหลวง สมุทโฆษคำฉันท์ เสือโคคำฉันท์ สรรพสิทธิ์คำฉันท์ กลบทศิริวิบุลย์กิตติ พระสุนทรคำฉันท์ รวมทั้งยังมีอิทธิพลต่อนิทานพื้นบ้านหลายเรื่องที่น่ารูปแบบมาจากชาตก เช่น หงส์เหิน ในภาคเหนือ สิ้นไซ กระเถก

ในภาคอีสาน สุบินกุมาร พระรถเมรี ในภาคใต้ (พัฒน์ เพ็งผลา, 2535 : 326) นอกจากนี้ ปัจจุบันยังมีการนำชาดกมาดัดแปลง แล้วนำเสนอด้วยสื่อรูปแบบใหม่ เช่น นิทานภาพสำหรับเด็กชุดหลวงตาเล่าชาดก การ์ตูนอนิเมชันชุดชาดก 500 ชาติ ละครเวทีเรื่องมหาชาติมหานุรุช เค้าโครงจากเวสสันดรชาดก ภาพยนตร์เรื่องมโหสถชาดก มหาบัณฑิต แห่งมิลินทนคร นิทานชาดกสอนคตินธรรมสำหรับเด็กจึงเป็นอีกกลุ่มข้อมูลที่ น่าสนใจศึกษาในแง่ของการนำชาดกมาปรับเปลี่ยน แล้วนำเสนอให้ สอดคล้องกับความสนใจของเด็กและบริบทสังคมไทย โดยเมื่อสำรวจ การศึกษานิทานประเภทนี้พบว่า มานิตา ลิโทขลิต (2544) ได้วิเคราะห์ นิทานชาดกที่ส่งเสริมสันติธรรมสำหรับเด็กปฐมวัย ขณะที่ ขมนาด บุญอารีย์ (2546) ได้วิเคราะห์หนังสือพุทธศาสนาประเภทบันเทิงคดี สำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นและสุรพงษ์ จันลิ้ม (2547) ได้วิเคราะห์คุณธรรม จากชาดก ตามที่ปรากฏในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2544

ผลการสำรวจการศึกษาดังกล่าวทำให้ทราบว่า วิทยานิพนธ์เรื่องแรก เป็นการศึกษานิทานชาดกที่เรียบเรียงเป็นร้อยแก้ว เรื่องที่สองเป็น การศึกษาภาพรวมของหนังสือพุทธศาสนาประเภทบันเทิงคดี ส่วนเรื่อง ที่สามเป็นการศึกษาชาดกที่เรียบเรียงเป็นร้อยแก้วจากหนังสือเรียนวิชา พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการศึกษานิทาน ชาดกสอนคตินธรรมสำหรับเด็กเป็นการเจาะจง ผู้เขียนจึงสนใจศึกษาเพื่อ ที่จะหาคำตอบว่า นิทานชาดกสอนคตินธรรมสำหรับเด็กมีวิธีการ สร้างสรรค์อย่างไรและมีบทบาทในสังคมไทยปัจจุบันอย่างไร

กลุ่มตัวอย่างนิทานสอนคติธรรมสำหรับเด็ก

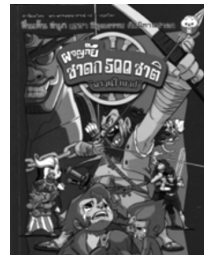
การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้เขียนใช้กลุ่มข้อมูลจากหนังสือนิทานชาดกสอนคติธรรมสำหรับเด็กที่วางจำหน่าย ในร้านหนังสือ ช่วง พ.ศ. 2558 - 2559 จากนั้นคัดเลือกนิทานที่มีการตีพิมพ์ออกมาเป็นหนังสือชุดและมีการสร้างสรรค์เรื่องราวให้น่าสนใจ ได้กลุ่มตัวอย่าง 3 ชุด ได้แก่ นิทานชุดหลวงตาเล่าชาดก นิทานชุดชาดก คำกลอน และนิทานชุดผจญภัยชาดก 500 ชาดก รวมจำนวน 41 เรื่อง ดังนี้

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

(6)

ภาพที่ 1 ปกนิทานชุดหลวงตาเล่าชาดก

ภาพที่ 2 ปกนิทานชุดชาดกคำกลอน

ภาพที่ 3 ปกนิทานชุดผจญภัย ชาดก 500 ชาดก

ภาพที่ 4 เนื้อหานิทานชุดหลวงตาเล่าชาดก

ภาพที่ 5 เนื้อหานิทานชุดชาดกคำกลอน

ภาพที่ 6 เนื้อหานิทานชุดผจญภัย ชาดก 500 ชาดก

1. นิทานชุดหลวงตาเล่าชาดก

นิทานชุดนี้เป็นงานเขียนร้อยแก้วประกอบภาพวาด จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์สกายบุ๊กส์ เมื่อ พ.ศ. 2557 นิทานหนึ่งเรื่องพิมพ์เป็นหนังสือหนึ่งเล่ม ทยอยพิมพ์ออกมาวางจำหน่ายเป็นระยะ ผู้แต่งและผู้วาดภาพประกอบมีหลายคน รับผิดชอบดำเนินการคนละ 3-4 เรื่อง ผู้เขียนรวบรวมผลงานได้จำนวน 12 เล่ม ได้แก่ 1.สุวรรณ หงสชาดก หงส์ทองคำ 2.กุกุฑูสกาชดก นกขมิ้นสอนลิงพล 3.วันณาโรหชาดก จิ้งจอกข่างยุ 4.วรุณชาดก ชายหนุ่มผู้เกียจคร้านกับต้นกุ่ม 5.อัมพชาดก มนตร์เสกมะม่วง 6.อารามทุสกาชดก ลิงโง่อดฉลาดกับชายเฝ้าสวน 7.ติดติรชาดก สามเกลอจอมอวด 8.ทีมีติโกสลาชดก ทีฆาธุกุมาร เจ้าชายผู้ชนะความโกรธ 9.นันทิวีสาลชาดก นันทิวีสาล โคยอดกตัญญู 10.วารินทชาดก พญาวานรเจ้าปัญญากับจระเข้เจ้าเล่ห์ 11.จุลกเศษฐชาดก หนูตายนำโชคกับหนุ่มเจ้าปัญญา และ 12.สัพพทพาลฐชาดก ราชารัจจกจอมเจ้าเล่ห์

2. นิทานชุดชาดกคำกลอน

นิทานชุดที่สองเป็นงานเขียนร้อยกรองประกอบภาพวาด จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์แฮปปี้คิดส์ เมื่อ พ.ศ. 2557 นิทานหนึ่งเรื่องพิมพ์เป็นหนังสือหนึ่งเล่ม หนึ่งชุดมีสี่เล่ม ผู้แต่งและผู้วาดภาพประกอบเป็นกลุ่มเดียวกัน นิทานชุดนี้มีจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ 1.ลูกปลาจอมขยัน เค้าโครงจากมิตจินตชาดก 2.จิ้งจอกจอมยุ เค้าโครงจากสันนิภทชาดก 3.พญาลิงผู้ยิ่งใหญ่ เค้าโครงจากมหากปชาดก และ 4.กระจางไม่สามัคคี เค้าโครงจากสัมโมทมานชาดก

3. นิทานชุดผจญภัย ชาดก 500 ชาติ

นิทานชุดที่สามเป็นงานเขียนร้อยแก้วประกอบภาพวาด จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์สกายบุ๊กส์ หนังสือหนึ่งเล่มมีนิทานห้าเรื่อง ทยอยพิมพ์

ออกมาวางจำหน่ายตั้งแต่ พ.ศ. 2551 เริ่มจากเอกนิบาตเรื่องที่ 1
 อปันณกชาดก โดยสลัผู้แต่งและผู้วาดภาพประกอบตามภาคของ
 เนื้อหา ฉบับที่วางจำหน่ายล่าสุดเป็นฉบับที่ 41-45 จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ.
 2557 จำนวน 25 เรื่อง เริ่มตั้งแต่ ทุกนิบาต 6.นตังทัฬหรรค ไปจนถึง
 ทุกนิบาต 8.กาสาวรรค ประกอบด้วย 1.พันธนาครชาดก 2.เกฬีสล
 ชาดก 3.ขันธปริตตชาดก 4.วีรกชาดก 5. คังเคยชาดก 6.กุรุคมค
 ชาดก 7.อัสสกชาดก 8.สูงสูมารชาดก 9. กักกรชาดก 10.กันทคลก ชาดก
 11.โสมทัตตชาดก 12.อุจจิญญรัตตชาดก 13.ภรราชาดก 14.ปุนณนท
 ชาดก 15.กัจฉปชาดก 16.มัจฉชาดก 17.เสคคชาดก 18.ภูวณนิชาดก
 19.ครหิตชาดก 20.ธัมมัทธชาดก 21.กาสาวชาดก 22.จุลลนันทชาดก
 23.ปฏฐิตตชาดก 24.กุมภิลชาดก และ 25.ขันตีวรรณชาดก

การสร้างสรรคนิทานชาดกสอนคติธรรมสำหรับเด็ก

การศึกษาการสร้างสรรคนิทานชาดกสอนคติธรรมสำหรับเด็ก
 ผู้เขียนกำหนดเกณฑ์ไว้ว่าการสร้างสรรคคือลักษณะริเริ่มในทางที่ดี
 โดยจะวิเคราะห์เปรียบเทียบนิทานชาดกสอนคติธรรมสำหรับเด็กกับ
 อรรถกถาชาดกที่เป็นต้นเรื่อง และจะพิจารณาการสร้างสรรคตาม
 องค์ประกอบของนิทาน ดังที่ วิไล มาศจรัส (2551 : 49-52) เสนอไว้ว่า
 องค์ประกอบของนิทานประกอบด้วย โครงเรื่อง (Plot) ตัวละคร
 (Characters) ฉาก (Setting) แก่นเรื่อง (Theme) ทศณะ (Point of View)
 ท่วงทำนองการเขียน (Style) บทสนทนา (Dialogue) การเปิดเรื่อง
 (The opening) การดำเนินเรื่อง (Suspense) และการปิดเรื่อง (Conclusion)
 ทั้งนี้ ผู้เขียนได้นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการศึกษา การสร้างสรรค
 นิทานในด้านรูปแบบการเขียน โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก กลวิธี

นิทานชาดกสอนคตินิยมสำหรับเด็ก : การสร้างสรรค์และ...

การนำเสนอ และการใช้ภาษา เพื่อที่จะตอบคำถามว่าแต่ละองค์ประกอบของนิทานว่ามีการสร้างสรรค์ในลักษณะใดและการสร้างสรรค์ก่อให้เกิดผลดีอย่างไร

1. รูปแบบการเขียน

เรื่องราวในอรรถกถาชาดกเขียนในรูปแบบร้อยแก้วแทรกด้วยคาถาอันเป็นข้อความที่นำมาจากนิบาตชาดก แต่นิทานชาดกสอนคตินิยมสำหรับเด็กมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเขียนออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ นิทานที่เขียนเป็นร้อยแก้วตลอดทั้งเรื่องและนิทานที่เขียนเป็นร้อยกรอง

1.1 นิทานที่เขียนเป็นร้อยแก้วตลอดทั้งเรื่อง เป็นการนำรูปแบบร้อยแก้วมาใช้ในการเขียนทั้งที่เป็นบทบรรยายและบทสนทนาในลักษณะเดียวกับอรรถกถาชาดก ต่างกันเพียงอรรถกถาชาดกจะแทรกด้วยคาถา แต่นิทานชาดกสอนคตินิยมสำหรับเด็กไม่มีคาถาแทรก นิทานในกลุ่มนี้ได้แก่ นิทานชุดหลวงตาเล่านิทานและนิทานชุดผจญภัย ชาดก 500 ชาติ เช่น เรื่องวรุณชาดก ขยายหนุ่มผู้เกียจคร้านกับต้นกุ่ม (ลต.)¹

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว เมืองตักกสิลา แคว้นคันธาระ ยังมีอาจารย์ท่านหนึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์หลายสาขารวมไปถึงการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งยังมีความเมตตาอบรมสั่งสอนผู้ที่สนใจใฝ่หาความรู้โดยไม่คำนึงถึงฐานะ ทำให้ชื่อเสียงของท่านเลื่องลือไปทั่วแคว้น

(ไพเราะ มากเจริญ, 2557 : 8)

¹ ผู้เขียนขอใช้อักษรย่อชื่อนิทานกำกับชื่อเรื่องนิทาน เพื่อระบุว่านิทานเรื่องดังกล่าวอยู่ในนิทานชุดใด ได้แก่ นิทานชุดหลวงตา เล่าชาดก (ลต.) นิทานชุดชาดกคำกลอน (ชก.) และนิทานชุดผจญภัย ชาดก 500 ชาติ (ผช.)

การนำรูปแบบร้อยแก้วซึ่งเป็นความเรียงที่ไม่กำหนดจำนวนคำตำแหน่งสัมผัส และเสียงวรรณยุกต์ มาใช้ในการเขียนเช่นเดียวกับอรรถกถาชาดก ทำให้ผู้แต่งสามารถเลือกสรรถ้อยคำมาบรรยายเรื่องราวได้อย่างละเอียดและนำเสนอบทสนทนาได้อย่างมีชีวิตชีวา ส่งผลให้เด็กสามารถเข้าใจเนื้อหาของนิทานได้ดี

1.2 นิทานที่เขียนเป็นร้อยกรอง เป็นการนำฉันทลักษณ์ร้อยกรองมาใช้ในการเขียนเล่าเรื่อง ฉันทลักษณ์ที่พบมีประเภทเดียวคือ แบบกลอนหัวเดียว นิทานในกลุ่มนี้ ได้แก่ นิทานชุดชาดกคำกลอน เช่น เรื่องจิ้งจอกจอมยุ (ขก.)

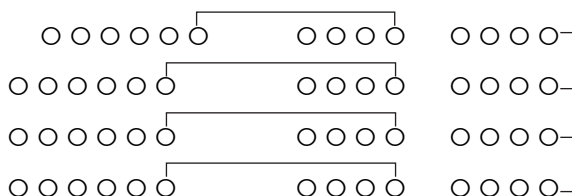
กาลครั้งหนึ่งนานมา พุงกว้างกลางป่า สัตว์มาเดินเล่น²
 แม่ราชสีห์ แม่โค ท้องแก่โตโต เดินรับลมเย็น
 สองตัวเป็นเพื่อนรักกัน อยู่ด้วยทุกวัน ไม่ห่างห่างเว้น
 พระจันทร์เต็มดวงคืนนั้น ตกลูกพร้อมกัน ดีใจเนื้อเต้น
 (ตูปบอง, 2557 : 2-4)

ร้อยกรองข้างต้นแต่งด้วยฉันทลักษณ์แบบกลอนหัวเดียว บังคับบาทละ 2 วรรค จำนวนคำในวรรค มีตั้งแต่ 4 - 10 คำ ถ้าจำนวนคำในวรรคมากอาจเพิ่มสัมผัสกลางวรรคอีกแห่งหนึ่งเพื่อให้เป็นจังหวะบทหนึ่งแต่ก็บาทก็ได้ไม่จำกัด บังคับสัมผัส 2 แห่ง คือ สัมผัสระหว่างวรรคกับสัมผัสท้ายบาท สัมผัสท้ายบาทเป็นเสียงเดียวกันทุกบาทตลอดบท ถ้าส่งสัมผัสเสียง อา เรียกว่ากลอนลา ส่งสัมผัสเสียง อี เรียกว่ากลอนลี ด้วยลักษณะเด่นอยู่กับการส่งสัมผัสท้ายบาทเป็นเสียงเดียวกัน

² การเน้นในบทความนี้โดยผู้เขียน เพื่อให้เห็นลักษณะเด่นของคำที่ยกมาเป็นตัวอย่างชัดเจนขึ้น

นิทานชาดกสอนศีลธรรมสำหรับเด็ก : การสร้างสรรค์และ...

ทุกบาท จึงได้ชื่อว่า กลอนหัวเดียว มักพบในเพลงกล่อมเด็กและเพลง
ปฏิพากย์ (สุภาพร มากแจ้ง, 2535 : 99) แผนผังฉันทลักษณ์ดังตัวอย่าง

การนำร้อยกรองมาใช้ในการเขียนทำให้นิทานชุดชาดกคำกลอน
มีรูปแบบการเขียนต่างไปจากอรรถกถาชาดกและมีความแปลกใหม่ชวน
ติดตามยิ่งขึ้น กล่าวคือ ด้วยฉันทลักษณ์แบบกลอนหัวเดียวมีจำนวนคำ
ในแต่ละวรรคไม่มาก แต่ละบาทแบ่งออกเป็นวรรค ๆ มีสัมผัสระหว่าง
วรรคและสัมผัสท้ายบาท เมื่ออ่านแล้ว เกิดจังหวะ มีเสียงสัมผัสคล้องจอง
ส่งผลให้เด็กเกิดความเพลิดเพลินในการอ่านและการฟัง สามารถท่องจำ
เรื่องราวได้ง่าย อีกทั้งกลอนหัวเดียวมีความยืดหยุ่นในเรื่องจำนวนคำ
และจำนวนบาท รวมถึงมีบังคับสัมผัสไม่ซับซ้อน จึงเหมาะที่จะนำมาใช้
ในการแต่งคำประพันธ์ที่ต้องดำเนินเรื่องไปตามลำดับเหตุการณ์ในโครง
เรื่องเดิม

2. โครงเรื่อง

โครงเรื่องคือลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง อรรถกถาชาดกทุกเรื่องจะมี
โครงเรื่องเป็นแบบเดียวกันคือ ดำเนินเรื่องไปตามลำดับเหตุการณ์และ
ตามองค์ประกอบ 5 ส่วน ได้แก่

1) ปัจจุบันวัตถุ คือ เหตุการณ์ปัจจุบันในสมัยที่พระพุทธเจ้า
ยังมีพระชนม์อยู่และเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้พระพุทธเจ้าต้องทรงเทศนา
เรื่องในอดีตชาติ

2) อดีตวัตถุ คือ เรื่องราวของพระพุทธเจ้าในชาติก่อน คือ พระโพธิสัตว์ เป็นส่วนเนื้อเรื่องของนิทาน มักขึ้นต้นด้วยคำว่า “อดีตเต” แปลว่า ในอดีตกาล หรือว่า “ภูตปุพพ์” แปลว่า เรื่องเคยมีมาแล้ว

3) คาถา คือ ข้อความของชาดกแต่ละเรื่อง ในนิบาตชาดก แต่เดิมแต่งไว้เป็นร้อยกรองภาษาบาลี ต่อมามีการแปลเป็นภาษาไทย โดยในอรรถกถาชาดกจะเขียนแทรกอยู่เป็นระยะ

4) ไวยากรณ์ คือ การอธิบายศัพท์ในชาดก มีการแยกศัพท์ให้ความหมายศัพท์เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจ

5) สโมธานหรือประชุมชาดก คือ ส่วนประกอบสุดท้ายของเรื่อง บอกว่าตัวละครในอดีตวัตถุกลับชาติเป็นใครในปัจจุบัน

นิทานสอนคติธรรมสำหรับเด็กจำนวนหนึ่งได้นำโครงเรื่องจาก อรรถกถาชาดกมาเป็นแนวทางในการดำเนินเรื่อง อีกส่วนได้ปรับเปลี่ยนโครงเรื่องใหม่ให้มีความแตกต่างไปจากเดิม ดังนี้

2.1 นิทานที่นำโครงเรื่องจากอรรถกถาชาดกมาเป็นแนวทางในการดำเนินเรื่อง เป็นการเล่าเรื่องโดยพยายามให้ดำเนินไปตามโครงเรื่องเดิมในอรรถกถาชาดกเพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นถึงลักษณะของชาดกต้นเรื่อง ได้แก่ นิทานชุดผจญภัย ชาดก 500 ชาติ มีลักษณะเป็นนิทานซ้อนนิทาน โดยโครงเรื่องใหญ่กล่าวถึงเรื่องราวการผจญภัยของตัวละคร หนุมาน เณร ศรีธณูชัย คนัง ไม้ไผ่ ไชยกุล ขนุน และเจ้าจ้อ เดินทางข้ามมิติไปดูชาดกทีละเรื่องเพื่อรวบรวมให้ครบ หลังจากข้อมูลในชาดกได้หายไป และในการเดินทางยังต้องต่อสู้กับทศกัณฐ์ พินทุมาร และพักขี้ผึ้ง จึงตัวหมวยเล็กที่ถูกลักพาตัวไปก่อนหน้ากลับคืนอีกด้วย ขณะที่โครงเรื่องย่อยของนิทานชุดนี้ได้้นำโครงเรื่องจากอรรถกถาชาดกมาเป็นแนวทางในการดำเนินเรื่อง กล่าวคือ จะเริ่มเรื่องด้วยปัจจุบันวัตถุ

จากนั้นจึงเล่าอดีตวัตถุและปิดเรื่องด้วยการสรุปความคิดสำคัญของเรื่อง เช่น เรื่องกาสาวชาดก (ผข.) เริ่มเรื่องด้วยการกล่าวถึงมูลเหตุที่พระพุทธรองค์ ตรีศขาดก จากนั้นนำเข้าสู่เรื่องตัวละคร เณร คนึง ไม้ไผ่ ไชยกุล และ ขนุน ข้ามมิติไปเมืองพาราณสี เพื่อไปดูเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชาดก ได้ไปพบพระพุทธรเจ้าเสวยพระชาติเป็นพญาช้าง ทุกวัน พญาช้างจะนำ ไชยกุลช้างออกหาอาหาร แต่ต่อมาช้างที่เดินตามหลังเหลือน้อยลง คนึง กับไม้ไผ่เข้ามาช่วยสืบจนรู้ว่ามิชยาปลอมตัวเป็นพระแอบมาฆ่าช้าง เพื่อเอางาไปขาย พญาช้างพร้อมคนึงและไม้ไผ่จึงช่วยกันสังฆอนขาย คนดังกล่าวและให้ถอดผ้ากาสาวพัสดุออก ตอนจบเณรกล่าวทิ้งท้ายว่า ผู้ใดยังมีกิเลสดูน้ำผาตที่โดนย้อมอยู่นั้นย่อมไม่ควรดื่มผ้ากาสาวพัสดุ

2.2 นิทานที่ปรับเปลี่ยนโครงเรื่องใหม่ให้มีความแตกต่างไป จากเดิม เป็นการตัดเหตุการณ์บางส่วนของโครงเรื่องเดิมออก แล้วปรับ ลำดับเหตุการณ์ให้เป็นโครงเรื่องใหม่เพื่อให้นิทานมีความกระชับ ได้แก่ นิทานชุดหลวงตาเล่าชาดก ตัดปัจจุบันวัตถุ คาถา ไวยากรณ์ และ สโมธาน เหลือเพียงส่วนที่เป็นเรื่องราวในอดีตวัตถุ จากนั้นปรับให้จุดเริ่มต้น ของเรื่องในอดีตวัตถุเป็นจุดเริ่มของนิทานแล้วดำเนินเรื่องตามอดีตวัตถุ จนกระทั่งจบเรื่อง แล้วจึงสรุปคำสอนของเรื่อง เช่น เรื่องตติตติรชาดก สามเกลอจอมอวด (ลต.) เริ่มเรื่องด้วยการกล่าวถึงช้าง ลิง และ นกกระทา อาศัยอยู่ร่วมกันในป่าหิมพานต์ สัตว์ทั้งสามพักอยู่ร่วมกันที่ ต้นไทรแต่มักจะก่อกวนกันจนต้องทะเลาะกันอยู่เสมอ วันหนึ่งนกกระทา เห็นโทษของการไม่เคารพกัน จึงขอให้ช้างและลิงมาประชุมเพื่อที่จะทำ ข้อตกลงให้เคารพกันตามลำดับอาวุโส โดยการให้บอกว่าตัวใครรู้จัก ต้นไทรก่อนนับว่าอาวุโสที่สุด ช้างกับลิงบอกว่าเคยเห็นต้นไทรตั้งแต่มัง เป็นไทรต้นเล็ก ขณะที่นกกระทาบอกว่าเป็นตัวที่กินลูกไทรมาจาก

อีกฝั่งหนึ่งแล้วมาถ่ายมูลที่ป่าฝั่งนี้จึงเกิดเป็นไทรต้นนี้ขึ้นมา ข้างและลิง จึงเคารพนกกระทาเป็นพี่ใหญ่ ทั้งสามอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ท้ายเรื่อง ผู้แต่งสรุปไว้ว่าบุคคลใดตั้งตนได้เหมาะสม รู้จักกาลเทศะ ปฏิบัติตาม คำสั่งสอนของผู้ใหญ่ บุคคลนั้นย่อมประสบแต่ความสุขความเจริญในชีวิต

อีกลักษณะพบในนิทานชุดชาดกคำกลอน เป็นการตัดบัจจุบัน วัตถุ คาถา ไวยากรณ์ และสโมธาน เหลือเพียงอดีตวัตถุ แล้วปรับให้ จุดเริ่มต้นของเรื่องในอดีตวัตถุเป็นจุดเริ่มของนิทานและดำเนินเรื่อง ตามอดีตวัตถุจนกระทั่งจบเรื่องเช่นเดียวกัน ต่างกันตรงที่นิทานชุดนี้ ไม่ได้สรุปคำสอนไว้ในตอนท้าย แต่จบเรื่องเหมือนกับนิทานทั่วไป เช่น เรื่องนกกระจาบไม่สามัคคี (ขก.) เริ่มเรื่องกล่าวถึงฝูงนกกระจาบอาศัย อยู่ในป่า มีจำฝูงเป็นผู้นำออกไปหาอาหาร แต่ที่ในไร่มีนายพรานคอย ทอดตาข่ายจับนก จนจำนวนลดลงเรื่อย ๆ จำฝูงจึงเตือนฝูงนกให้สามัคคี กัน เมื่อนายพรานทอดตาข่าย ให้ช่วยกันบินพาตาข่ายหนี ฝูงนกทำเช่นนั้นจึงรอดการจับของนายพรานมาได้ทุกครั้ง วันหนึ่งนกในฝูงทะเลาะกัน แบ่งออกเป็นสองฝ่าย เมื่อออกไปหาอาหารถูกนายพรานทอดตาข่าย จับนกทั้งสองฝ่ายต่างก็เกลียดกัน ไม่ช่วยกันยกตาข่าย จนติดตาข่ายอยู่ ทั้งฝูง ตอนจบผู้เขียนทิ้งท้ายด้วยคำถามให้เด็กได้คิดต่อว่าฝูงนกกระจาบ จะทำอย่างไรจึงจะหนีนายพรานได้ทัน

3. แก่นเรื่อง

แก่นเรื่องของนิทานชาดกสอนคตินิยมสำหรับเด็กทั้งหมดจะนำเสนอเหมือนกับในอรรถกถาชาดกต้นเรื่อง หากพิจารณาแก่นเรื่องของ นิทานแต่ละชุดเพื่อที่จะทราบว่านิทานชาดกสอนคตินิยมสำหรับเด็ก เน้นนำเสนอคตินิยมเรื่องใด พบว่ามีการนำเสนอแก่นเรื่อง 2 ลักษณะ

ได้แก่ การคัดเลือกแก่นเรื่องมานำเสนอและการนำเสนอแก่นเรื่องตามลำดับในอรรถกถาชาดก

3.1 การคัดเลือกแก่นเรื่องมานำเสนอ เป็นการเลือกเฉพาะชาดกที่มีแก่นเรื่องน่าสนใจนำมาแต่งเป็นนิทาน ส่วนใหญ่จะเป็นแก่นเรื่องในเชิงการสอนคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน กล่าวคือนิทานชุดหลวงตาเล่าชาดก นำเสนอแก่นเรื่อง ได้แก่ ผู้มีปัญญาย่อมรักษาตัวรอดให้ปลอดภัยได้ ผู้มีปัญญาย่อมตั้งตนได้ด้วยทรัพย์เพียงเล็กน้อย ผู้ไม่ฉลาดอาจทำให้เกิดความเสียหายได้ ผู้ลบหลู่ครูและวิชาความรู้ย่อมไม่เจริญ เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร การเคารพนับถือกันทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โลกมากลางหาย พุทธทำให้การงานสำเร็จ หลงอำนาจทำให้เสียหาย พุดยุ้งทำให้เกิดความเสื่อม ความโกรธทำให้เป็นทุกข์ และความเกียจคร้านทำให้เดือดร้อน

ส่วนนิทานชุดชาดกคากลอน นำเสนอแก่นเรื่อง ได้แก่ ความไม่สามัคคีทำให้เดือดร้อน ความขยันเป็นสิ่งที่ดี ผู้เสียสละย่อมได้รับการยกย่อง และอย่าเชื่อคำยุ้ง เมื่อพิจารณาแก่นเรื่องของชาดกทั้งสองชุดทำให้ทราบว่าข้อคิดสำคัญที่พบร่วมกัน คือ เรื่องการใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต ความขยันหมั่นเพียร และการพูดแต่เรื่องที่ดีด้วยถ้อยคำไพเราะ อันเป็นเรื่องที่สังคมคาดหวังและเป็นสิ่งที่เด็กทุกคนสามารถปฏิบัติได้ ผู้แต่งจึงเลือกนำแก่นเรื่องที่เป็นศีลธรรมดังกล่าวมานำเสนอ

3.2 การนำเสนอแก่นเรื่องตามลำดับในอรรถกถาชาดก เป็นการนำแก่นเรื่องจากอรรถกถาชาดกตั้งแต่เรื่องแรกในนิบาตที่ 1 เอกกนิบาตชาดก 1.อปันณกวรรค เรื่องอปันณกชาดก มานำเสนอตามลำดับนิบาตลำดับวรรค และลำดับเรื่องต่อเนื่องกันไป จนถึงเรื่องสุดท้ายในนิบาตที่ 22 มหานิบาต รวม 547 เรื่อง คือ นิทานชุดมัจฉกนิยชาดก 500 ชาติ

เป็นการนำแก่นเรื่องในอรรถกถาชาดกมาแต่งเป็นนิทาน แล้วนำเสนอ โดยเรียงลำดับเรื่องตามเดิม จึงอาจไม่เห็นถึงความตั้งใจของผู้จัดทำว่าจะเน้นนำเสนอคติธรรมเรื่องใด อย่างไรก็ดี พอที่จะรวบรวมแก่นเรื่องสำคัญที่พบร่วมกันเป็นจำนวนมาก ได้แก่ ผู้มีปัญญาอ่อนรักษาศีลตัวรอด ให้ปลอดภัยได้ ทำดีได้ทำชั่วได้ชั่ว พุทโธได้จะทำให้เสื่อม ควรรู้จักประมาณตน ควรมีความสามัคคีในหมู่คณะ และติดอยู่ในกิเลสทำให้ทุกข์

ทั้งนี้ เมื่อลองนำนิทานชาดกสอนคติธรรมสำหรับเด็กทั้ง 3 ชุด ไปเปรียบเทียบกับอรรถกถาชาดก ต้นเรื่อง พบว่าอรรถกถาชาดกที่นำมาปรับแต่งเป็นนิทานชาดกสอนคติธรรมสำหรับเด็ก ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องขนาดสั้นอยู่ในอรรถกถาชาดกเอกนิบาตและทุกนิบาต อาจเป็นเพราะด้วยเป็นนิทานสำหรับเด็ก จึงต้องเลือกเรื่องที่มีความกระชับ ไม่ซับซ้อน มีตัวละครน้อย มาสร้างสรรค์เพื่อให้สอดคล้องกับการรับรู้และความสนใจของเด็ก

4. ตัวละคร

ตัวละครหลักในนิทานชาดกสอนคติธรรมสำหรับเด็กส่วนใหญ่จะเป็นตัวละครชุดเดียวกันมีจำนวนเท่ากัน และมีบทบาทในเรื่องเหมือนกับในอรรถกถาชาดกต้นเรื่อง กระนั้น จากการศึกษาพบว่าตัวละครในนิทานชาดกสอนคติธรรมสำหรับเด็กมีความน่าสนใจ 2 ลักษณะ ได้แก่ การเพิ่มและปรับเปลี่ยนตัวละครในเรื่องและการสร้างตัวละครชุดใหม่ขึ้นมาดำเนินเรื่อง

4.1 การเพิ่มและปรับเปลี่ยนตัวละครในเรื่อง ตัวอย่างนิทานเรื่องกุกกุฏกุสชาดก นกขมิ้นสอนลิงพาล (ลด.) เพิ่มตัวละครพ่อและแม่นกขมิ้นเข้ามาในตอนต้นเรื่อง ทั้งสองมีบทบาทในการสอนลูกนกขมิ้นให้

ฝึกบินและสร้างรัง “ลูกพ่อ เจ้าก็เติบโตเป็นนกหนุ่มแล้ว พ่อและแม่เห็นว่าเจ้าควรจะออกไปสร้างรังใหม่และสร้างครอบครัวได้แล้ว” (จรรุวรรณ เจริญ, 2557 : 13) ในขณะที่อรรถกถาภิกษุสงฆ์กล่าวถึงเพียงนกขมิ้น พระโพธิสัตว์เท่านั้น การเพิ่มตัวละครพ่อแม่เข้ามาในเรื่อง ส่วนหนึ่งทำให้เด็กรู้สึกว่าการเล่าเรื่องในนิทานเป็นเหมือนเรื่องใกล้ตัว ในครอบครัวที่มีพ่อ แม่ และลูก ส่งผลให้เด็กเกิดความรู้สึกร่วมกับเรื่องราวได้ดีขึ้น อีกส่วนการเพิ่มตัวละครและเพิ่มเหตุการณ์ในต้นเรื่องยังทำให้เรื่องวนติดตามมากกว่าที่จะมีเพียงตัวละครนกขมิ้นกับลิงอย่างในอรรถกถาภิกษุสงฆ์

ส่วนเรื่องพญาลิงผู้ยิ่งใหญ่ (ขก.) ได้ปรับเปลี่ยนตัวละครที่สรรเสริญความเสียสละของพญาลิงจากตัวละครพระราชาเป็นตัวละครสิงโต ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าเพื่อให้ตัวละครในเรื่องเป็นชุดเดียวกันคือตัวละครสัตว์ประเภทหนึ่ง อีกประการด้วยเป็นนิทานสำหรับเด็กผู้เขียนต้องทำให้เรื่องราวเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน จึงเน้นไปที่ความเสียสละของตัวละครลิงมากกว่าที่จะกล่าวไปถึงความเสียสละในการปกครองบ้านเมืองของพระราชาทำให้ต้องเปลี่ยนตัวละครเพื่อความเหมาะสมของเรื่องราว

4.2 การสร้างตัวละครชุดใหม่ขึ้นมาดำเนินเรื่อง นิทานชุดผจญภัยชาดก 500 ชาติ มีการสร้างตัวละครขึ้นมาชุดหนึ่ง ได้แก่ ตัวละครฝ่ายดีประกอบด้วย หนุมาน เนร ศรีธรรณชัย หมวยเล็ก คนัง ไม้ไผ่ ไชยกุล ขนุน และเจ้าจ้อ ตัวละครฝ่ายไม่ดี ประกอบด้วยฝ่ายทศกัณฐ์ พินทุมาร และพักขินี ตัวละครชุดนี้จะเป็นตัวดำเนินเรื่องการเดินทางข้ามมิติเพื่อไปดูเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชาดกทีละเรื่องเพื่อรวบรวมให้ครบ หลังจากข้อมูลในชาดกได้หายไป น่าสังเกตว่าชื่อของตัวละครส่วนใหญ่มีที่มาจากนิทานพื้นบ้านและวรรณคดีไทย เช่น พินทุมาร จากเรื่องสิงห์ไกรภพ

ศรีธรรมาธิ จากเรื่องศรีธรรมาธิ หนุมานและทศกัณฐ์ จากเรื่อง รามเกียรติ์ การนำชื่อตัวละครจากนิทานพื้นบ้านและวรรณคดีไทยมา สร้างเป็นตัวละครในนิทานชุดผจญภัย ขาด 500 ขาด ทำให้เด็กที่เคย ได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับตัวละครเหล่านี้สามารถเชื่อมโยงไปถึงบุคลิกลักษณะ ของตัวละครได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้เด็กสามารถจำแนกตัวละครที่ติดตาม ดูขาดกับตัวละครในขาดได้ง่ายขึ้น อีกทั้งการนำตัวละครจากนิทาน พื้นบ้านและวรรณคดีไทยมารวมอยู่ในเรื่องเดียวกันยังทำให้เรื่องราว น่าสนใจยิ่งขึ้น

สิ่งที่น่าพิจารณาอีกประการ คือ ตัวละครหลักในนิทานชุด ผจญภัย ขาด 500 ขาด ถูกทำให้มีลักษณะเป็นตัวละครเด็กแต่มีบุคลิก เหมือนตัวละครผู้ใหญ่ในนิทานพื้นบ้านและวรรณคดี การสร้างตัวละคร เช่นนี้ทำให้เด็กที่อ่านเกิดความรู้สึกว่าเป็นเรื่องราวของตัวละครที่อยู่ใน วัยเดียวกัน มีผลดึงดูดความสนใจของเด็กได้อีกทาง ดังการแนะนำตัว ละครในส่วนต้นของหนังสือว่า “ศรีธรรมาธิ ฉลาดปราดเรื่องเป็นที่สุด ละ” “หนุมาน ผู้กล้ามุ่งมั่นต่อภารกิจอันยิ่งใหญ่”

เมื่อมองในภาพรวม อีกประเด็นที่น่าสนใจในเรื่องตัวละคร คือ การกล่าวถึงตัวละครพระโพธิสัตว์ พบในนิทานผจญภัย ขาด 500 ขาด ทุกเรื่องกล่าวว่าตัวละครใดในเรื่องคือพระโพธิสัตว์ แต่ในนิทานชุดหลวงตา เล่าขาด ปรากฏการกล่าวถึงในบางเรื่อง ส่วนนิทานขาดการค้าลอนไม่ได้ กล่าวถึงเลย คงมีเพียงการนำอดีตวัตรในอรรถกถาขาดมาเล่าในรูปแบบ ของนิทานโดยใช้ตัวละครตามอดีตวัตร กรณีนี้เป็นไปได้ว่าผู้แต่งต้องการ ที่จะนำคติธรรมจากอรรถกถาขาดมานำเสนอในลักษณะข้อคิดที่เข้าใจ ง่ายและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ มากกว่าที่จะนำ เสนอในลักษณะที่เป็นหลักธรรมคำสอนทางศาสนา

5. ฉาก

ฉากคือสถานที่ในเรื่องที่ตัวละครเกี่ยวข้อง อันเป็นที่มาของพฤติกรรม เหตุการณ์ หรือการดำเนินชีวิตของตัวละคร นิทานชาดกสอนคตินิยมสำหรับเด็กมีทั้งฉากที่เป็นไปตามเรื่องราวในอดีตวัตถุและฉากที่มีการแต่งเพิ่มเติมจากอดีตวัตถุ

5.1 ฉากที่เป็นไปตามเรื่องราวในอดีตวัตถุ เป็นการบรรยายฉากบอกสถานที่และเวลาของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในนิทานเช่นเดียวกับอดีตนิทานในอรรถกถาชาดก เช่น วารินทชาดก ฃญาวานรเจ้าปัญญา กับจระเข้เจ้าเล่ห์(ลด.) ผู้เขียนบรรยายฉากว่า “เมื่อครั้งอดีตกาล ณ กรุงพาราณสี มีพระเจ้าพรหมทัต ทรงเป็นพระราชผู้ทรงธรรมครองราชสมบัติ ในครานั้น ยังมีวานรตัวหนึ่งอาศัยอยู่ที่ชายป่าหิมพานต์ ใกล้แม่น้ำคงคา เทียวออกหากินโดยลำพัง” (ธัมม ศิริพรมรินทร์, 2557 : 8)

5.2 ฉากที่มีการแต่งเพิ่มเติมจากอดีตวัตถุ เป็นการบรรยายฉากบอกสถานที่และเวลาของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในนิทานอย่างละเอียดมากกว่าที่ปรากฏในอดีตนิทานของอรรถกถาชาดกเพื่อให้เด็กเข้าใจเรื่องราวที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอได้ดียิ่งขึ้น เช่น ติตติรชาดก สามเกลอจอมอวด (ลด.) ผู้เขียนได้พรรณนาฉากในเรื่องไว้ได้อย่างละเอียดเพื่อนำเข้าสู่เรื่องราวที่จะเกิดขึ้นต่อไป

ณ ป่าหิมพานต์ อันล้วนเต็มไปด้วยธรรมชาติ บรรดาสัตว์ปามากมายอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีแม่น้ำคงคาและแม่น้ำหลายสาย น้ำใสไหลเย็นเห็นหมู่ปลาและมีเสียงสุกฉาเจื้อยแจ้วเจรจาตลอดวันเป็นที่น่าเพลินใจยิ่งนัก

(ธัมม ศิริพรมรินทร์, 2557 : 8)

ตัวอย่างต่อมาเป็นการสร้างฉากขึ้นมาใหม่ ไม่มีในอรรถกถาชาดก เช่น สุวรรณหงสชาดก หงส์ ทองคำ (ลด.) ผู้เขียนได้สร้างจากป่าหิมพานต์ให้เป็นที่อยู่ของพญาหงส์ทองคำเพื่อสร้างความเป็นลัทธิพิเศษให้กับพญาหงส์ที่จะบินมายังโลกมนุษย์เพื่อสละตนทองให้ภรรยาและลูกนำไปขายเลี้ยงชีพ

พญาหงส์ทองมักบินท่องไปในป่า
กินผลไม้รสเลิศนานาชนิดด้วยความเพลิดเพลิน
ทักทายสัตว์หิมพานต์น้อยใหญ่ในป่ากว้าง
ด้วยอัธยาศัยไมตรี ทั้งกินนร กินรี
รวมทั้งมักกะสีผล แล้วจึงกลับมาพำนักร
ณ ต้นไม้ริมสระอนินดาต

(จิตรัตน์ แม้นพยัคฆ์, 2557 : 16-17)

6. กลวิธีการนำเสนอ

การนำอรรถกถาชาดกซึ่งเป็นเรื่องราวคำสอนสำหรับผู้ใหญ่มาเล่าใหม่เป็นนิทานสอนศีลธรรมสำหรับเด็ก จำเป็นต้องมีศิลปะในการนำเสนอเพื่อให้ให้นิทานมีทั้งความสนุกสนานและสอดแทรกศีลธรรมได้อย่างแนบเนียน การศึกษากลวิธีการนำเสนอแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการปิดเรื่อง

6.1 การเปิดเรื่อง อรรถกถาชาดกจะเปิดเรื่องด้วยปัจจุบันวัตถุเพื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เป็นเหตุให้พระพุทธรเจ้าต้องทรงเทศนาเรื่องในอดีตชาติเพื่อทรงอธิบายว่าเหตุการณ์ได้เกิดขึ้นแล้วในอดีตชาติ สาเหตุที่พระพุทธรเจ้าทรงแสดงชาดกมีที่มาจากทรงแสดงเมื่อพุทธรบิษั

นิทานชาดกสอนคตินธรรมสำหรับเด็ก : การสร้างสรรค์และ...

สรรเสริญในคุณของพระพุทธองค์ ทรงแสดงเมื่อพุทธบริษัทสรรเสริญในคุณของอริยสาวก และทรงแสดงเมื่อพุทธบริษัทเกิดหรือพบเห็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้เอง สำหรับนิทานชาดกสอนคตินธรรมสำหรับเด็กพบการเปิดเรื่อง 2 ลักษณะ ได้แก่ นิทานที่เปิดเรื่องเช่นเดียวกับอรรถกถาชาดกและนิทานที่เปิดเรื่องต่างจากอรรถกถาชาดก

6.1.1 นิทานที่เปิดเรื่องเช่นเดียวกับอรรถกถาชาดก คือ นิทานขุดผจญภัย ชาดก 500 ชาติ โดยเมื่อเรื่องราวดำเนินมาถึงตอนที่ตัวละครจะเข้าไปดูชาดกเรื่องใหม่ก็จะเริ่มต้นด้วยปัจจุบันวัตถุทั้งนี้ เพื่อให้เห็นถึงการสืบทอดเนื้อหาและการปรับเปลี่ยนข้อความในการเปิดเรื่องให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่ายผู้เขียนจึงขอนำเสนอเป็นตารางเปรียบเทียบดังนี้

อรรถกถาชาดก	ชาดกฉบับปรับปรุง
พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวัน มหาวiharาทรงปรารภพระเจ้าโกศล ตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มต้นว่า อตฺถิ เม ปุริโส เทว ดังนี้ ได้ยินว่า อำมาตย์ของพระเจ้าโกศลผู้หนึ่ง ผู้มีอุปการะมากได้ลอบเป็นชู้กับนางสนม พระราชาแม้ทรงทราบก็ทรงอดกลั้นนิ่งไว้ ด้วยคิดว่าเป็นผู้มีอุปการะแก่เรา ได้กราบทูลพระศาสดา พระศาสดาตรัสว่า แม้พระราชาในกาลก่อนก็ทรงอดกลั้นอย่างนี้เหมือนกัน พระเจ้าโกศลทูลอาราธนาจึงทรงนำเรื่องอดีตมาตรัสเล่า (พระสูตรและอรรถกถาแปล, 2542 : 403-404)	ณ กรุงสาวัตถี ยังมีอำมาตย์ของพระเจ้าปเสนทิโกศลคนหนึ่งเป็นผู้มีอุปการะต่อพระเจ้าปเสนทิโกศลมาก แต่ได้กระทำการล่วงประเวณีกับนางสนมในราชสำนัก เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงทราบทรงถึงขั้นตมิได้พิโรธเพราะเห็นว่าอำมาตย์นั้นอุปการะต่อพระองค์ จึงนำความนั้นไปกราบทูลพระพุทธองค์ พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “ดูก่อนมหาพินิตร กษัตริย์แต่ปางก่อนผู้ทรงธรรม กิอดกลั้นความโกรธเช่นนี้ได้” พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงอาราธนาให้พระพุทธองค์ตรัสเล่าให้ฟัง พระพุทธองค์จึงยก “ชาดกฉบับปรับปรุง” ขึ้นตรัส ณ เชตวันมหาวิหาร (กฤษดา พิงพิตรพชัย, 2557 : 138-139)

6.1.2 นิทานที่เปิดเรื่องต่างจากอรรถกถาชาดก คือ นิทานชุดหลวงตาเล่าชาดกและนิทานชุดชาดกคำกลอน ได้ดัดปัจจุบัน วัตถุ คาถา ไวยากรณ์ และสโมธาน เหลือเพียงอดีตวัตถุ เพื่อให้ให้นิทาน ไม่ยืดยาวจนเกินไป จากนั้นปรับให้จุดเริ่มต้นของเรื่องในอดีตวัตถุ เป็นจุดเริ่มของนิทานแล้วดำเนินเรื่องตามอดีตวัตถุจนกระทั่งจบเรื่อง การเปิดเรื่องจะใช้คำว่า “เมื่อครั้งอดีตกาล” “ในอดีตกาล” “กาลครั้งหนึ่ง นานมาแล้ว” “ย้อนไปในอดีตกาล” เป็นคำเริ่มเรื่อง คล้ายกับคำว่า “อดีต” แปลว่าในอดีตกาล เป็นคำเริ่มเรื่องในอดีตวัตถุของอรรถกถาชาดก มีเพียงเรื่องวันฉัตรโรหชาดก จึงจกข่างยุ (ลด.) ที่เริ่มเรื่องด้วยการบอกสถานที่เกิดเหตุการณ์ “ณ ป่าใหญ่อันอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ใหญ่ สองตัวคือ ราชสีห์และเสือโคร่ง ซึ่งเป็นเพื่อนรักกันมานาน ทั้งสองมัก ขวนกันเที่ยวล่าเหยื่อในป่ากว้าง สัตว์น้อยใหญ่ต่างเกรงกลัว” (จูติรัตน์ แม้นพยัคฆ์, 2557 : 8)

6.2 การดำเนินเรื่อง วิธีการหนึ่งที่ทำให้ให้นิทานน่าสนใจและ ผู้อ่านหรือผู้ฟังนิทานเข้าใจเรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอได้ดียิ่งขึ้น คือการสร้างสรรคัลวิธีการดำเนินเรื่อง ได้แก่ การละบางตอนเพื่อให้ เรื่องกระชับ การปรับเนื้อเรื่อง และการเพิ่มเนื้อเรื่อง

6.2.1 การละบางตอนเพื่อให้เรื่องกระชับ คือ การตัด เนื้อเรื่องตอนที่ไม่สำคัญออก แต่ยังคงเหตุการณ์หลักของเรื่องไว้ เพื่อให้ เรื่องมีความกระชับ ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ไม่อืดอาดจนเด็กเบื่อหน่าย เสียก่อน ตัวอย่างการละบางตอนเพื่อให้เรื่องกระชับ เช่น อัมพชาดก มนตร์เสมะม่วง (ลด.) ตัวยาวละเอียดของอรรถกถา

อัมพชาดก ตอนที่บุโรหิตกุมารช่วยงานทุกอย่างในบ้าน ของบัณฑิตจันทาลเพื่อหวังจะได้เรียนรู้มนตร์เสมะม่วง

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบการละบางตอน

อรรถกถาัมพชาดก	ัมพชาดก มนต์ระเลงมะง
มาณพหนุ่มคิดว่า เราต้องบำเพ็ญอุปการะ แก่อาจารย์จึงจะได้มนต์นี้ ตั้งแต่นั้นมากระทำ กิจทุกอย่างในเรือนของท่าน หาพิน ช้อมข้าว หุงข้าว หาน้ำล้างหน้า เป็นต้น วันหนึ่งเมื่อ พระมหาสัตว์กล่าวว่า พ่อมาณพ เธอจงให้ เครื่องหนุนเท้าเตียงเถิด เขามองไม่เห็นสิ่งอื่น ก็เลยเอาเท้าเตียงวางบนขานั่งอยู่ตลอดราตรี (พระสุตรและอรรถกถาแปล, 2542 : 214-215)	ตั้งแต่นั้นมานาบุโรหิตก็ขยันขันแข็งช่วยภรรยา ของบัณฑิตจัดการทำงานบ้านงานเรือนทุกอย่าง (ธัมม ศิริพรมรินทร์, 2557 : 28)

6.2.2 การปรับเนื้อเรื่อง การปรับบางตอนของเรื่องเดิม

ในอรรถกถาชาดกเป็นเหตุการณ์ใหม่ ที่น่าสนใจและสอดคล้องกับกลุ่มผู้อ่านวัยเด็ก เช่น เรื่องพญาลิงผู้ยิ่งใหญ่ (ผข.) ได้ปรับเนื้อเรื่องตอนหนึ่งจากอรรถกถาหมากพิฆาต ตอนที่พระราชเสด็จมาเสวยผลมะม่วงสุกเห็นฝูงลิงพากันไต่ไปกินผลมะม่วงสุกจึงให้ทหารแมนธูยิงลิงกลุ่มนั้นต่อมาลิงจึงอพยพจากปากหนึ่งมายังอีกปากหนึ่งโดยพญาลิงจำฝูงจับเถาว์ลัยไว้สองข้างแล้วให้ฝูงลิงไต่ข้ามตัวเองไป แต่ถูกลิงตัวสุดท้ายแก้มกระโดดใส่จนลิงจำฝูงตกลงมาตาย ผู้เขียนเปลี่ยนเรื่องจากตัวละครพระราชมาเป็นให้สิ่งใดคอยเฝ้ากินผลมะม่วงสุกและมาช่วยพญาลิงหลังจากถูกกระโดดใส่จนตกลงมา

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบการปรับเนื้อเรื่อง

อรรถกถาหากพิชชาดก	พญาลิงผู้ยิ่งใหญ่
พระองค์ ทรงพอพระทัยต่อพระมหาสัตว์ ทรงดำริว่า เราไม่ควรให้ขุนกระบี่นี้พิณาศไปเรจากให้เอาขุนกระบี่นั้นลงมาปฏิบัติรักษาแล้วได้รับสั่งให้จอดเรือขนานไว้ภายในแม่น้ำคงคา ทรงให้ผูกกรงไว้บนนั้นแล้วยกขุนกระบี่ลงมา (พระสุตตรและอรรถกถาแปล, 2542 : 138)	เจ้าปรีชาพญาลิง ยิ่งใหญ่ใหญ่ยิ่ง พญาลิงปราดเบรียว “เจ้าคือผู้เสียสละ ข้าขอคารวะ ท่านผู้เด็ดเดี่ยว” เจ้าปากอดลิ้งแนบออก น้ำตาไหลตก ถอดเล็บถอดเขี้ยว พญาลิงทนเจ็บไม่ไหว พุ่มมอยผล็อยไป ด้วยใจเด็ดเดี่ยว (ตูปบอง, 2557 : 28)

ตัวอย่างที่สอง การสลับเหตุการณ์ในอรรถกถาชาดก เช่น โสมทัตตชาดก (ผข.) ผู้เขียนได้นำเหตุการณ์สำคัญของเรื่องคือตอนที่บิดาของพระโพธิสัตว์ฝึกพูดต่อหน้ามดฟางที่สมมติขึ้นเป็นพระราชาเพื่อในวันที่ไปขอโคจากพระราชาทนตัวที่ตายไป จะได้พูดถูกต้องอย่างคล่องแคล่วมากล่าวในตอนต้นเรื่องก่อน แทนที่จะบรรยายไปตามลำดับดังอรรถกถาโสมทัตตชาดก

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบการสลับเหตุการณ์

อรรถกถาโสมทัตตชาดก	โสมทัตตชาดก
พระโพธิสัตว์เป็นที่โปรดปรานของพระราชาดังนั้นเมื่อบิดาของพระโพธิสัตว์ซึ่งโกนเกลี้ยงชีพด้วยโคลสองตัว โคลตัวหนึ่งได้ตายไปบิดาจึงไปหาพระโพธิสัตว์กล่าวว่า นี่นะลูก โคลตายไปเสียหนึ่งตัวเลยทำสิกรรมไม่ได้ ลูกจงขอพระราชทานโคกะพระราชาลักตัวหนึ่งเถิด (พระสุตตรและอรรถกถาแปล, 2542 : 322)	คณิงถาม “ฝึกพูดในป่าช้าทำไมคร้าบ ผมก็นึกว่าเขม็งจ๊ด” บิดาของพระโพธิสัตว์ตอบ “มันก่อให้เกิดสมาธินะ” ลุงจะประหม่มาก เมื่อต้องพูดเป็นกิจจะลักษณะต่อหน้าผู้คนนะ” “ลุงนะท่านแล้ววัดดินมาตายเสียตัวหนึ่ง ก็เลยอยากจะทำลางอวัจจากพระราชาทน” หมวยเล็กพูดขึ้นมา “มีลูกชายเป็นถึงคนสนิทพระราชาเขี้ยว สูดยอด” (กฤษดา พึ่งพิตรพชัย, 2557 : 35)

นิทานชาดกสอนศีลธรรมสำหรับเด็ก : การสร้างสรรค์และ...

ตัวอย่างที่สาม การปรับเรื่องให้สอดคล้องกับบริบทสังคมไทย เช่น สัพพทาสชาดก ราชชาจิงจอกจอมเจ้าเล่ห์ (ลด.) ได้ปรับเรื่องราวใน อรรถกถาสัพพทาสชาดก ที่กล่าวถึงเหตุการณ์เกิดขึ้นในเมืองพาราณสี ซึ่งเป็นชื่อเมืองหนึ่งในประเทศอินเดียมาเป็นเรื่องราวแบบไทยโดยยังคงชื่อเมืองเหมือนเดิมไว้ ดังในตอนหนึ่งบุโรหิตได้กราบทูลพระราชาอาสาที่จะไปสู้กับสุนัขจิ้งจอกที่จะเข้ามายึดเมืองว่า “สัพพทาสะสิงคาลราชัน แอบจามนตร์ของข้าพระบาทไปแล้วนำไปใช้ในทางที่ผิด เมื่อสะกดให้สัตว์เขี้ยววงมาเป็นบริวารได้ก็ยิ่งเหิมเกริมลุแก่อำนาจมากใหญ่ไผ่สูงวันนี้คิดช่วงชิงเศวตฉัตรจะเอาราชสมบัติของพระองค์” (จูติรัตน์ แม้นพยัคฆ์, 2557 : 33) การอ้างถึง “เศวตฉัตร” หมายความว่าฉัตรผ้าขาวกว้างแสดงพระอิสริยยศของผู้ทรงฉัตรในที่นี้เชื่อมโยงไปถึงพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรเป็นฉัตร 9 ชั้น สำหรับพระมหากษัตริย์ที่ทรงรับพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามโบราณราชประเพณี ซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่ในความรับรู้ของคนไทยเมื่อมีการกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ อีกสิ่งหนึ่งที่แสดงถึงความพยายามปรับเรื่องให้มีความเป็นไทยคือการใช้ถ้อยคำที่บอกถึงสภาพวัฒนธรรมไทยในอดีต

ใหม่ง ใหม่ง กระจงงอง กระจงงอง เข้าข้าเอี้ย...
“ใครได้ยินประกาศนี้แล้วจงรีบบอกต่อกัน ให้รีบนำแบ่งตัว
อุดหนุนทั้งสองข้างไว้
มิฉะนั้นจะแก้วหูแตกตายกันหมด”
(จูติรัตน์ แม้นพยัคฆ์, 2557 : 37)

นอกจากนี้ ในสุวรรณหงษชาดก หงส์ทองคำ (ลด.) ยังได้ปรับเปลี่ยนอุปกรณ์ที่นางพราหมณี ใช้ขังพญาหงส์ทองคำจากตุ่มมาเป็นส้อมเพื่อให้ผู้อ่านและผู้ฟังนึกภาพไปถึงเครื่องจักสานที่ใช้ในการขังสัตว์ปีก ในสังคม

ไทยได้ดียิ่งขึ้น “ท่านพี่ ท่านจงอยู่ในสุมนี้ก่อนเกิดนะ อีกไม่นานชนทอง
ชุดใหม่ก็จะขึ้นมาแทนที่” (จิตติรัตน์ แม้นพยัคฆ์, 2557 : 45)

6.2.3 การเพิ่มเนื้อเรื่อง การเพิ่มเติมเนื้อเรื่องบางตอน
เพื่อให้เรื่องราวน่าสนใจหรือเพื่อขยายความ อธิบายเหตุการณ์ในเรื่องให้
เข้าใจได้ง่ายขึ้น เช่น กุฎิพุทธชาดก นกขมิ้นสอนลิงพาล (ลด.) ได้เพิ่ม
เรื่องราวในตอนต้นกล่าวถึงครอบครัวนกขมิ้นสอนให้ลูกนกซึ่งเป็น
พระราชธิดาของพระโพธิสัตว์ ฝึกบินและออกไปสร้างรังใหม่ ในขณะที่
อรรธกถาพุทธชาดกกล่าวไว้เพียงว่า “พระโพธิสัตว์บังเกิดในกำเนิด
นกขมิ้นเจริญวัยแล้ว ทำรังฝนตกรั่วรดไม่ได้เป็นที่ชอบใจของตนอยู่ใน
หิมวันตประเทศ” (พระสูตรและอรรถกถาแปล, 2542 : 527)

ตัวอย่างที่สองเป็นการขยายความรายละเอียดของ
เหตุการณ์บางตอนเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ขึ้น เช่น กันทลลชาดก
(ผ.ข.) ผู้เขียนได้ขยายความเรื่องราวตอนที่นกหัวขวานที่หากินในป่า
ตะเคียนซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระโพธิสัตว์ ตกเดือนนกหัวขวานที่หากิน
ในป่าทองหลางแต่คิดจะมาหากินในป่าตะเคียน อรรธกถากันทลลชาดก
เขียนไว้ว่า “การหากินในป่าไม้ไม่มีแก่นเช่นไม้จืดและไม้ทองหลาง
เป็นต้น ส่วนไม้ตะเคียนเป็นไม้แก่นแข็ง จะทำอย่างนั้นรู้สึกไม่พอใจเราเลย.
นกกันทลลกะ กล่าวว่า เรามิได้เกิดในกำเนิด นกหัวขวานดอกหรือไม่
เชื่อคำของนกขิรวนิยะผลุนผลันไปเอาจอยเคาะต้นตะเคียน.
ทันใดนั้นจอยปากของ นกกันทลลกะหักทันที” (พระสูตรและอรรถกถา
แปล, 2542: 318-319) ตัวละครในเรื่องกันทลลชาดก ขยายความเพิ่มว่า
“ต้นตะเคียนนะ เนื้อไม้มันแข็งกว่าต้นทองหลางมากนะ” “เจ้าเคยเจาะ
แต่ไม้ไม่มีแก่นอย่างต้นทองหลาง แล้วบุบปั๊บเจ้ามาเจาะไม้แข็งแกร่ง
อย่างต้นตะเคียนคงไม่ได้” (กฤษดา พึ่งปิติพรชัย, 2557 : 145-149)

6.3 การปิดเรื่อง เนื่องจากนิทานชาดกสอนคุณธรรมสำหรับเด็ก เป็นการนำชาดกมาปรับเปลี่ยนเป็นนิทานสำหรับเด็กจึงมีการปรับโครงเรื่องให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสาร จากการศึกษาพบว่า นิทานทั้งสามชุด ได้ปรับการปิดเรื่องด้วยสโมธานอย่างอรรถกถาเป็นการปิดเรื่องด้วยการสรุปคำสอนหรือทิ้งท้ายให้คิดในตอนจบของเรื่องแทน เช่น อารามทูลกชาดก ลิงโง่อดฉลาดกับชายเฝ้าสวน (ลต.) ปิดเรื่องด้วยการสรุปคำสอนจากเรื่องซึ่งนำเสนอว่าสรุปคำสอนมีใจความคล้ายกับการนำสาระสำคัญจากคาถาในอรรถกถาชาดกมาเรียบเรียงใหม่ให้เข้าใจง่ายขึ้น

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบสรุปคำสอนในตอนปิดเรื่อง

อรรถกถาอารามทูลกชาดก	อารามทูลกชาดก ลิงโง่อดฉลาดกับชายเฝ้าสวน
“การประพฤติประโยชน์ โดยผู้ไม่ฉลาด ในประโยชน์ มิได้นำความสุขมาให้เลย คนโง่ๆ ทำประโยชน์เสื่อมเหมือนลิงเฝ้าสวน” (พระสูตรและอรรถกถาแปล, 2542 : 36)	“ผู้ที่ไม่ฉลาดในการทำประโยชน์ แม้ตั้งใจ บำเพ็ญประโยชน์ ก็ไม่สามารถนำความสุขมาสู่ ตนได้ ทั้งยังก่อให้เกิดความเสียหายอีกด้วย” (จารุวรรณ เจริญ, 2557 : 39)

ตัวอย่างต่อมาเป็นการปิดเรื่องด้วยการสรุปคำสอนเป็นคำพูดของตัวละคร เช่น สุนัขุมารชาดก (ผข.) ตัวละครหนุมานกล่าวถึงลิงที่ใช้ปัญญาเอาตัวรอดจากการจับตัวของจระเข้ได้ ในตอนจบของชาดกว่า “การใช้ปัญญาจะพาให้เราพ้นจากเหตุการณ์ที่วิกฤตอันตรายได้ และผู้ที่โง่เขลา ก็จะพ่ายแพ้อยู่ร่ำไป ใหญ่แต่ตัว จริง ๆ นะแกเนี่ย” (กฤษดา พิงพิติพรชัย, 2557 : 115)

การปิดเรองอึกลักษณะที่พบคือการทงท่ายให้อ่านหรือผู้ฟัง
ได้คิดต่อ เช่น กระจาบไม่สามัคคี(ผข.) เล่าถึงเรองราวของผุ่นกระจาบ
ที่สามารถเอาตัวรอดจากตาข่ายของนายพรานได้ทุกครั้งด้วยความสามัคคี
แต่เมื่อนกกระจาบในผุ่นทะเลาะกัน ไม่ช่วยกันออกแรงบินพาตาข่ายไป
ทำให้ติดอยู่ในตาข่ายของนายพราน ผู้แต่งปิดเรองด้วยบทร้อยกรองว่า

พูดไม่ทันขาดปาก ทูตตัวร้องวัก“นายพราน...มานัน”
ตาข่ายถูกลาก คลก คลก กระจาบจึงตกที่นึ่งเดียวกัน
เอ๊ะ! เอ๊ะ! ทำงิดินะ กระจาบจึงจะรอดได้หนึ้น
คิดออก บอกหน่อยเถะนะ “ทำงิดีละ ช่วยกัน ช่วยกัน”
(ตูปอง, 2557: 21-23)

7. การใช้ภาษา

การใช้ภาษาในนิทานทง 3 ชุด มีความเหมือนกันในแง่การใช้คำที่
เข้าใจได้ง่าย สามารถสื่อความหมายให้เด็กเข้าใจได้เป็นอย่างดี ขณะที่
มีความแตกต่างกัน 2 ลักษณะ ได้แก่ การใช้ภาษาถึงทางการและ
ภาษาไม่เป็นทางการเขียนร้อยแก้ว และการใช้ภาษาทวเขียนร้อยกรอง

7.1 การใช้ภาษาถึงทางการและภาษาไม่เป็นทางการเขียนร้อย
แก้ว นิทานชุดหลวงตาเล่าชาดกใช้ภาษาถึงทางการในการบรรยาย
เหตุการณ์สลับกับการแทรกบทสนทนาที่เป็นภาษาไม่เป็นทางการ
โดยได้ปรับคำให้เป็นภาษาปัจจุบันแต่ยังคงรักษาความให้ใกล้เคียงกับ
อรรถกถาชาดก เช่น การใช้ภาษาในจุลกเศรษฐีชาดก หนูตายนำโชคกับ
หนุ่มเจ้าปัญญา (ลด.)

นิทานชาดกสอนศีลธรรมสำหรับเด็ก : การสร้างสรรค์และ...

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบการใช้ภาษาในนิทานชุดหลวงตาเล่าชาดก

อรรถกถาจุลจลเศฐฐชาดก	จุลจลเศฐฐชาดก หนุตยานำโชคกับหนุมเจ้าปัญญา
วันนี้ ท่านจงให้หญ้าแก่เราคนละกำ และเมื่อเรายังไม่ได้ขายหญ้า ท่านทั้งหลายอย่าได้ขายหญ้าของตนๆ คนหาหญ้าเหล่านั้นรับค่าแล้วนำหญ้าทำร่อยถ้ามายังที่หน้าประตูบ้านของจุฬันเตวาลิกนั้น (พระสูตรและอรรถกถาแปล, 2542 : 194)	“พอดีข้ามีเรื่องให้พวกท่านช่วยนะ วันนี้ข้าจะขอหญ้าจากท่านสักคนละฟ่อน และขอให้พวกท่านอย่าเพิ่งขายหญ้าของท่านให้กับใคร จนกว่าข้าจะขายหมดก่อน” คนเกี่ยวหญ้าทั้งทำร่อยรับค่า แล้วนำหญ้าไปทิ้งไว้ที่เรือนของจุฬันเตวาลิกกันคนละกำ (จาวรรณ เจริญ, 2557 : 39)

ส่วนนิทานชุดผจญภัย ชาดก 500 ชาติ ใช้ภาษาถึงทางการบรรยายเรื่องเช่นกัน แต่ที่ต่างออกไปคือ ในบทสนทนาจะใช้ภาษาไม่เป็นการแบบร่วมสมัยที่ใช้กันในกลุ่มเด็กและเยาวชน เช่น การใช้ภาษาในคังเคยยชาดก (ผข.)

ณ จุดที่แม่น้ำคงคาบรรจบกับแม่น้ำยมุนา
 “กระผมซื้อคังเคยยะสุดหล่อขอรับ” ปลาตัวหนึ่งพูด
 “ผมซื้อยมุเนยยะสุดเท่ขอรับ” ปลาอีกตัวพูด
 “เราหล่อที่สุดในแม่น้ำสายนี้”
 “ฉันหล่อกว่า” “ฉันต่างหาก” ปลาทั้งสองเถียงกัน

(กฤษดา พิงพิติพรชัย, 2557 : 149-150)

7.2 การใช้ภาษากวีเขียนร้อยกรอง นิทานชาดกคำกลอนเลือกใช้ภาษากวีที่สื่อความหมายได้ดีและมีความไพเราะนำมาแต่งเป็นบทร้อยกรองเพื่อเล่าเรื่อง เช่น การใช้ภาษาในนิทานลูกปลาจอมขยัน (ชก.)

วันหนึ่ง ปลาหนึ่งจึงขัง บอกเพื่อนระวังนายพรานรูล้ำ
 วางไข่ไว้เต็มลำคลอง พวกเราจำต้องหนีไปต้นน้ำ
 ปลาสองตอบรับทันที “แต่ไว้พรงนี้ก่อนนะค่อยทำ”
 ปลาสาม ยื่นหน้ามาเบียด “จี๊เกียจ จี๊เกียจ ไม่ทำไม่ทำ”
 (ตูปบอง, 2557 : 10-12)

บทบาทของนิทานชาดกสอนคุณธรรมสำหรับเด็ก

นิทานเป็นเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาเพื่อให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านเกิดความรู้สึกสนุกสนาน เพลิดเพลิน รวมถึงแฝงคำสอน สอดแทรกคุณธรรม หรือให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิต มองในแง่หนึ่งนิทานชาดกสอนคุณธรรมสำหรับเด็กนับเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมประเภทคติชนที่มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาในสังคมโดยใช้ภาษาเป็นสื่อ ศิราพร ณ ถลาง (2552 : 360) กล่าวถึงแนวทางการศึกษาข้อมูลประเภทนี้ว่า วัฒนธรรมในส่วนที่เป็นคติชนมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทางด้านจิตใจ และช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงทางวัฒนธรรมในแต่ละสังคม ดังนั้น การศึกษาวัฒนธรรมที่เป็นคติชนจึงควรศึกษาบริบททางสังคมนั้น ๆ เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของข้อมูลคติชนที่ช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง การศึกษาคติชนในแนวทางนี้เรียกว่า แนวทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยม มีนักคิดคนสำคัญคือ วิลเลียม บาสคอม (William Bascom) ผู้เขียนบทความเรื่อง “Four Function of Folklore” (1965 : 281-298) ซึ่งได้จำแนกบทบาทหน้าที่ของคติชนในภาพรวมไว้ 4 ข้อ คือ 1) ใช้อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม 2) ทำหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมประเพณีบอกเล่า 3) รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม และ 4) ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล

นิทานชาดกสอนคตินธรรมสำหรับเด็ก : การสร้างสรรค์และ...

การศึกษาครั้งนี้ผู้เขียนนำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์บทบาทของนิทานชาดกสอนคตินธรรมสำหรับเด็กได้ 3 ประการ ได้แก่ การให้ความรู้และสอนคตินธรรมแก่เด็ก การเป็นสื่อสอนคุณธรรมในครอบครัว และการเป็นนิทานฝึกอ่านภาษาไทย

1. การให้ความรู้และสอนคตินธรรมแก่เด็ก ชาดกมีวัตถุประสงค์หลักในการนำเสนอเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา นิทานชาดกสอนคุณธรรมสำหรับเด็กก็ยังคงรักษาวัตถุประสงค์ในการนำเสนอเช่นเดียวกับที่ผ่านมา สังเกตได้ว่าแม้ผู้เขียนจะปรับเปลี่ยนให้นิทานมีความสนุกเหมาะสำหรับกลุ่มผู้อ่านและผู้ฟังวัยเด็ก แต่ทุกเรื่องยังมุ่งให้ข้อคิดและสอนคตินธรรมเป็นสำคัญ โดยอาจจะสรุปไว้ในตอนท้ายหรือให้ผู้อ่านได้สรุปเองจากเรื่องราวที่นำเสนอ ตัวอย่างการสรุปสาระสำคัญของเรื่องไว้ในตอนท้ายของนันทิวิสาชาดกนันทิวิสาโดยอดกตัญญู (ลต.)

คำพูดทำให้คนได้ดีหรือได้ชั่วก็ได้ การพูดด้วยความจริงใจ
ใช้ถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน

ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว ย่อมเกิดผลดี และอาจทำเรื่องร้าย
ให้กลายเป็นดีได้ ดังเช่นเรื่องนันทิวิสา

โดยอดกตัญญู หรือ นันทิวิสาชาดก 1 ในนิทานชาดก 500
ชาติ

(นิสา อาดำ, 2557 : 47)

เมื่อวิเคราะห์ต่อไปพบว่า นิทานหลายเรื่องนอกจากจะนำเสนอคตินธรรมหลักแล้ว ยังได้สอดแทรกคำสอนเรื่องคุณธรรมไปในการดำเนินเรื่องอีกด้วย เช่น วารินทชาดก พญาวานรเจ้าปัญญากับจะเข้เจ้าเล่ห์ (ลต.)

นำเสนอคติธรรมหลักเรื่องการใช้ปัญญาแก้ปัญหาในสถานการณ์
คับขัน และได้แทรกคำสอนเรื่องความมีน้ำใจ ลงไปในตอนต้นของเรื่องด้วย

ในทุกวัน พญาวานรมักจะเก็บผลไม้ติดไม้ติดมือกลับไปแบ่ง
ปันเพื่อนฝูงเสมอ

“วันนี้เราได้ผลไม้มากมาย รสชาติดีทีเดียว พวกท่านเอาไป
แบ่งกันกินนะ”

สหายเหล่านั้นก็รับเอาผลไม้จากพญาวานรไปแบ่งกันกิน
กระรอกน้อยเอ่ยขึ้นว่า

“อ้อหือ! อร่อยจัง ท่านช่างมีน้ำใจจริง ๆ นำผลไม้มาแบ่ง
ปันให้พวกเราทุกวัน”

(ธัมม ศิริพรหมรินทร์, 2557 : 12)

ด้านการให้ความรู้ นิทานชาดกสอนคติธรรมสำหรับเด็กจะให้ความรู้
เกี่ยวกับชาดกว่าเป็นเรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า รวมถึงให้
ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในเรื่องและเรื่องเบ็ดเตล็ดที่ผู้เขียน
ต้องการนำเสนอ เด็กที่อ่านหรือฟังนิทานจึงได้รับทั้งความสนุกสนาน
ความรู้ และคติธรรมไปพร้อมกัน เช่น การให้ความรู้เรื่องชื่อของแม่น้ำ
คงคา อันเป็นฉากของเรื่องในขันธปริตชาดก (ผษ.) “นี่แหละแม่น้ำคงคา
แม่น้ำสายสำคัญของอินเดีย เรียกชื่อตามพระแม่คงคา ชายาของ
พระศิวะนั่นเอง” (ภฤชดา พึ่งปิตพิรัชย์, 2557 : 106)

2. การเป็นสื่อสอนคุณธรรมในครอบครัว นิทานชาดกสอนคติธรรม
สำหรับเด็กมีลักษณะเป็นหนังสือนิทานที่เด็กอ่านนอกเวลาเรียนและเป็น
หนังสือนิทานที่พ่อแม่ผู้ปกครองเล่าให้เด็กฟังที่บ้านจึงจัดเป็นสื่อที่พ่อแม่

นิทานชาดกสอนคตินิยมสำหรับเด็ก : การสร้างสรรค์และ...

ผู้ปกครองใช้ปลูกฝังคุณธรรมและสอนคตินิยมแก่เด็กในช่วงที่ใช้เวลาอยู่กับครอบครัว ความเป็นสื่อการสอนให้เด็กเป็นคนดีเห็นได้จากข้อคิดที่อยู่ในนิทาน รวมถึงสิ่งที่นิทานทุกชุดพยายามนำเสนอว่าเป็นนิทานที่ปลูกฝังคุณธรรมและสอนคตินิยมแก่เด็ก ดังปรากฏบนหน้าปกนิทานชุดหลวงพ่อบุญ ชาติ 500 ชาติ เขียนไว้ว่า “เสริมสร้าง MQ IQ EQ AQ ปัญญา มี คะแนนเราดี สนุกเต็มที่ อย่างมีคุณธรรม” ส่วนนำของนิทานชุดหลวงพ่อบุญ ชาติ 500 ชาติ กล่าวถึงคุณค่าทางอารมณ์ คุณค่าทางปัญญา คุณค่าทางศีลธรรม คุณค่าทางจินตนาการ และคุณค่าทักษะการคิดวิเคราะห์ ด้านนิทานชุดชาดกค่ากลอน เขียนถึงที่มาของการจัดทำนิทาน ชุดนี้ไว้ที่ปกหน้าว่า “ในวาระพุทธยันตี 2600 ปี แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า” อันเป็นการเชื่อมโยงว่านิทานชุดนี้เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

การใช้นิทานเป็นสื่อการสอนคุณธรรมในครอบครัวสอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบันที่พ่อแม่ผู้ปกครองต่างปรารถนาให้บุตรหลานเป็นทั้งคนเก่งและคนดีจึงพยายามปูพื้นฐานทักษะความรู้ตั้งแต่วัยเด็กโดยเริ่มต้นจากที่บ้าน กรณีนี้มองได้ว่าเป็นการใช้นิทานเป็นสื่อสอนเด็กในลักษณะเดียวกับหนังสือนิทานแนว edutainment (สาระบันเทิง) ซึ่งนำนิทานมาใช้ในการให้ความรู้เชิงวิชาการและทักษะที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตามแบบแผนการศึกษาสมัยใหม่ การนำนิทานมาใช้ในการเรียนรู้ดังกล่าวทำให้เด็กเป็นทั้งผู้ฟังนิทานและผู้เรียน ส่วนพ่อแม่ผู้ปกครอง เป็นทั้งผู้เล่านิทานและครูผู้สอน หนังสือนิทานแนว edutainment จึงเป็นสื่อให้เกิดกิจกรรมการเรียนการสอน ในครัวเรือนโดยผู้ที่ไม่ได้มีวิชาชีพครู (ศิริพร รักดีผาสุข, 2558 : 159, 203)

3. การเป็นนิทานฝึกอ่านภาษาไทย นิทานชุดหลวงตาเล่านิทาน และนิทานชุดผจญภัย ชุดก 500 ขาดิ อาจเป็นผลพลอยได้จากการที่เด็กอ่านนิทานทำให้ได้ฝึกสะกดคำ พิจารณาความหมายของคำ และจับใจความสำคัญของเรื่องราวกวไปในขณะที่เดียวกัน แต่สำหรับนิทานชุดขาดิคำกลอน นับเป็นความตั้งใจของผู้เขียนที่จะให้เด็กได้ฝึกอ่านออกเสียง คำนำของหนังสือเขียนไว้ว่า “หนังสือเรื่องนี้สร้างสรรคขึ้นมาเป็นคำคล้องจองเพื่อบ่มบ่มให้เกิดความสนุกสนานยิ่งขึ้น ด้วยรูปแบบของภาษาที่เน้นเสียงและจังหวะของคำคล้ายภาษาดนตรี คำบางคำจึงเขียนให้ออกเสียงใกล้เคียงกับเสียงพูด เพื่อเพิ่มอรรถรสในการเล่านิทาน และอ่านอย่างมีชีวิตชีวา นอกจากนี้ ยังจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเสียงวรรณยุกต์ได้อีกด้วย” ตัวอย่างเรื่องลูกปลาจอมขยัน (ขก.)

ว่ายนจนไซ้ไม้ถ่าง	เป็นช่องกว้างกว้าง ทุกตัว <u>ตุ้ม</u> <u>ต๋ำ</u>
ปลาสาม ซาบซึ้งน้ำใจ	ยก <u>ครีบริบ</u> ไหว “ทีหลังไม่ทำ”
จากนั้นไปไหนไปกัน	ไม่ย่อ ไม่ <u>ย่น</u> จากเข้ายันคำ
หนึ่งสองร้องลั่นดีใจ	สามเปลี่ยนนิสัย <u>บ่ม</u> <u>บ่ำ</u> <u>ตุ้ม</u> <u>ต๋ำ</u>

(ตูปอง, 2557 : 23-23)

ดังนั้น เด็กที่อ่านนิทานหรือฟังเรื่องเล่าจากผู้ปกครองจะได้เรียนรู้ความหมายของคำ เสียงของคำ และฝึกอ่านภาษาไทยให้ถูกต้อง รวมทั้งยังเป็นการฝึกทักษะการสรุปสาระสำคัญของนิทานที่อ่านหรือฟังอีกด้วย

บทสรุป

การศึกษานิทานชาดกสอนคตินธรรมสำหรับเด็กทำให้เห็นการนำชาดกอันเป็นคำสอนในคัมภีร์พุทธศาสนามาปรับเปลี่ยน ดัดแปลง และเพิ่มเติม เป็นนิทานสอนเด็ก การสร้างสรรค์เรื่องราวทำให้รูปแบบการเขียน โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก กลวิธีการนำเสนอ และการใช้ภาษา เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเพื่อให้สอดคล้องกับความสนใจของเด็กและบริบททางสังคม กระนั้น สาระสำคัญของความเป็นชาดกคือเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าและคำสอนของพระพุทธองค์ยังคงอยู่ในนิทาน

ผลการศึกษาจึงแสดงถึงการดำรงอยู่และความเปลี่ยนแปลงของชาดกในสังคมปัจจุบันเป็นประการแรกประการที่สอง ทำให้เห็น “ชีวิตของนิทานชาดก”³ ในสังคมไทย ที่มีต้นกำเนิดมาจากนิทานมุขปาฐะของอินเดียตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาล ต่อมาคณะสงฆ์ได้เรียบเรียงเป็นชาดกในคัมภีร์พระไตรปิฎก จากนั้นมีการแต่งเติมขยายความเป็นอรรถกถาชาดกเพื่อให้เป็นเรื่องราวที่สมบูรณ์ แล้วคนไทยจึงนำเรื่องราวดังกล่าวมาทำซ้ำและสร้างสรรค์ในหลากหลายลักษณะ ประการสุดท้าย พบว่าชาดกเป็น “คลังข้อมูลทางวัฒนธรรม” ขนาดใหญ่ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทต่าง ๆ ได้อย่างน่าสนใจ

³ ผู้เขียนหยิบยืมคำว่า “ชีวิตของนิทาน” มาจาก ศิราพร ณ ถลาง (2552 : 145-146) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า นักเล่านิทานเป็นผู้กำหนด “ชีวิตของนิทาน” หากนักเล่านิทานเสียชีวิตไปโดยไม่มีใครรับช่วงต่อ นิทานในสังคมอาจจะ “ไม่มีชีวิตอยู่ต่อ” ไปด้วย นานวันเข้านิทานเก่าแก่ในสังคมก็อาจจะเลือนหายไปจากความทรงจำของคนในสังคมนั้น

เอกสารอ้างอิง

- กฤษดา พึ่งปิติพรชัย. 2557. ผจญภัย ขาดก 500 ขาดิ (เต่าหลงตน).
 ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์.
- กฤษดา พึ่งปิติพรชัย. 2557. ผจญภัย ขาดก 500 ขาดิ (ปากพาร่วง).
 ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์.
- กฤษดา พึ่งปิติพรชัย. 2557. ผจญภัย ขาดก 500 ขาดิ (พราณใจบาป).
 ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์.
- กฤษดา พึ่งปิติพรชัย. 2557. ผจญภัย ขาดก 500 ขาดิ (หัวใจวานร).
 ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์.
- กฤษดา พึ่งปิติพรชัย. 2557. ผจญภัย ขาดก 500 ขาดิ (หนูกินผาลเหล็ก).
 ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์.
- จารุวรรณ เจริญ. 2557. ภูมิทุสกขาดก นกขมิ้นสอนลิงพาล. ปทุมธานี :
 สกายบุ๊กส์.
- จารุวรรณ เจริญ. 2557. อารามทุสกขาดก ลิงใจอดฉลาดกับชาย
 ฝ้าสวน. ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์.
- ขมนาด บุญอารีย์. 2544. การวิเคราะห์หนังสือพุทธศาสนาประเภทบันเทิง
 คดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
 คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตติรัตน์ แม้นพยัคฆ์. 2557. จุลลเศรษฐิขาดก หนุตายนำโชคกับหนุม
 เจ้าปัญญา. ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์.
- จิตติรัตน์ แม้นพยัคฆ์. 2557. วัฒนาโรทขาดก จิ้งจอกข่างยุ. ปทุมธานี :
 สกายบุ๊กส์.

นิทานชาดกสอนศีลธรรมสำหรับเด็ก : การสร้างสรรค์และ...

จิตรัตน์ แม้นพยัคฆ์. 2557. สัพพทาสชาดก ราชากิจจกจอมเจ้าเล่ห์.

ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์.

จิตรัตน์ แม้นพยัคฆ์. 2557. สุวรรณหงสชาดก หงส์ทองคำ. ปทุมธานี :

สกายบุ๊กส์.

ตูป้อง. 2557. กระจายไม่สามัคคี. กรุงเทพฯ : แสบปี้คิดส์.

ตูป้อง. 2557. จิ้งจอกจอมยุ. กรุงเทพฯ : แสบปี้คิดส์.

ตูป้อง. 2557. พญาลิงผู้ยิ่งใหญ่. กรุงเทพฯ : แสบปี้คิดส์.

ตูป้อง. 2557. ลูกปลาจอมขยัน. กรุงเทพฯ : แสบปี้คิดส์.

ทรัพย์ ประกอบสุข. 2527. วรรณคดีชาดก. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ธัมม ศิริพรมรินทร์. 2557. ดิตตชาดก สามเกลอจอมอวด. ปทุมธานี :

สกายบุ๊กส์.

ธัมม ศิริพรมรินทร์. 2557. ทีฆติโกศลชาดก ทีฆาวุกุมาร เจ้าชายผู้ชนะ

ความโกรธ. ปทุมธานี: สกายบุ๊กส์.

ธัมม ศิริพรมรินทร์. 2557. วารินทชาดก พญาวานรเจ้าปัญญากับจระเข้

เจ้าเล่ห์. ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์.

ธัมม ศิริพรมรินทร์. 2557. อัมพชาดก มนต์ระเริงมวง. ปทุมธานี :

สกายบุ๊กส์.

นิสา อาดำ. 2557. นันทิวิสาชาดก นันทิวิสา โดยอดกตัญญ.

ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์.

พระสูตรและอรรถกถาแปล : ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 3 ภาค 1. 2542.

กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระสูตรและอรรถกถาแปล : ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 3 ภาค 2. 2542.

กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระสูตรและอรรถกถาแปล : ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 3 ภาค 3. 2542.

กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระสูตรและอรรถกถาแปล : ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 3 ภาค 4. 2542.

กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระสูตรและอรรถกถาแปล : ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 3 ภาค 6. 2542.

กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พัฒน์ เพ็งผลา. 2535. ชาดกกับวรรณกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ

: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ไพเราะ มากเจริญ. 2557. รุณชาดก ชายหนุ่มผู้เกียจคร้านกับต้นกุ่ม.

ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์,

มานิตา ลิโทขวลิต. 2544. การวิเคราะห์นิทานชาดกที่ส่งเสริมสันติธรรม

สำหรับเด็กปฐมวัย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขา

วิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริพร ณ ถลาง. 2552. ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิทยวิทยาในการวิเคราะห์

ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริพร รักดีผาสุข. 2558. “การผสมผสานวัฒนธรรมในหนังสือแนว

edutainment (สาระบันเทิง) ภาษาไทย” ใน ศิริพร ณ ถลาง,

บรรณาธิการ. เรื่องเล่าพื้นบ้านไทยในโลกที่เปลี่ยนแปลง. หน้า

158-215. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การ

มหาชน).

วรรณิ ศิริสุนทร. 2539. การเล่านิทาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ

แกรมมี.

นิทานชาดกสอนศีลธรรมสำหรับเด็ก : การสร้างสรรค์และ...

วิไล มาศจรัส. 2551. เทคนิคการเขียน การเล่านิทานสำหรับเด็ก.
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อารักษ์.

สายวรุณ น้อยนิมิตร. 2542. อรรถกถาชาดก : การศึกษาในฐานวรรณคดี
คำสอนของไทย และความสัมพันธ์กับวรรณคดีคำสอนเรื่องอื่น.
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภาพรณ ณ บางช้าง. 2526. ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา.
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรพงษ์ จันลิ้ม. 2547. ศึกษาวิเคราะห์คุณธรรมจากชาดกตามที่ปรากฏ
ในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2544. วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Bascom, William. 1965. "Four Functions of Folklore." In Alan Dundes
(ed.), *The Study of Folklore*, pp. 279-298. New Jersey :
Prentice-Hall.